

CRNA GORA
SKUPŠTINA
Odbor za ljudska prava i slobode
Broj: 00-63-8/23-sl.
Podgorica, 30. januar 2023. godine

INFORMACIJA
SA FORUMA ZA RAZMJENU ISKUSTAVA CRNOGORSKIH I EVROPSKIH
ORGANIZACIJA OSOBA SA INVALIDITETOM,
koji je organizovala NVO „Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore“
u Podgorici 26. i 27. januara 2023. godine

Forum za razmjenu iskustava crnogorskih i evropskih organizacija osoba sa invaliditetom organizovalo je “Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore” u Podgorici 26. i 27. januara 2023. godine.

S obzirom da predsjednik i članovi Odbora za ljudska prava i slobode nijesu bili u mogućnosti da učestvuju na ovom događaju, Forum je pratila samostalna savjetnica I u Sekretarijatu Odbora za ljudska prava i slobode Sonja Jokić.

Forum za razmjenu iskustava crnogorskih i evropskih organizacija osoba sa invaliditetom predstavljao je platformu putem koje se doprinijelo umrežavanju crnogorskih i evropskih organizacija osoba sa invaliditetom i razmjeni iskustava koja se mogu transponovati u crnogorsku praksu zaštite i promocije ljudskih prava osoba sa invaliditetom.

Cilj je bio da se podstakne razmjena znanja i iskustava organizacija osoba sa invaliditetom iz Crne Gore sa sličnim organizacijama iz Evropske unije, kao i sa institucijama koje su nadležne za zaštitu ljudskih prava osoba sa invaliditetom i organizacijama koje su kroz ciljeve i djelatnosti definisale oblast ljudskih prava osoba sa invaliditetom, radi prenošenja pozitivnih iskustava i primjera savladavanja izazova u praksi, sa kojima su se ove organizacije već suočavale, te iniciranje unapređenja položaja organizacija osoba sa invaliditetom kroz zakonsko definisanje njihove reprezentativnosti.

Na Forumu je posebna pažnja bila posvećena sledećim temama:

- pitanja zaštite i promovisanje ljudskih prava osoba sa invaliditetom prilikom formulisanja i primjene svake politike i svih programa;
- važnost uključivanja organizacija osoba sa invaliditetom i osoba s invaliditetom u proces nadgledanja, kreiranja, donošenja, primjene, praćenja i evaluacije politika koje se tiču prava OSI;
- definisanje reprezentativnih organizacija osoba sa invaliditetom i
- samostalni život i i uključenost u zajednici.

Uvodna obraćanja na Forumu imali su: Marina Vujačić, izvršna direktorica “Udruženja mladih sa hendikepom Crne Gore”, Daliborka Uljarević, izvršna direktorica “Centra za građansko obrazovanje” i Kamil Goungor, službenik za podršku razvoja politika i slobodu kretanja Evropske mreže za samostalni život.

Izvršna direktorica “Udruženja mladih sa hendikepom Crne Gore” Marina Vujačić je ocijenila da državni organi izbjegavaju obaveze prema osobama sa invaliditetom, uključujući temu reprezentativnosti organizacija koja je definisana Konvencijom UN o pravima osoba sa invaliditetom. Saopštila je da postoje jasne smjernice šta države treba da urade kako bi zakonski definisale reprezentativnost organizacija osoba sa invaliditetom i tako napravile razliku između

njih i organizacija civilnog društva. Naglasila je da “Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore” godinama govori o reprezentativnosti, ali od strane nadležnih institucija nema suštinskog razumijevanja značaja ove teme. U Crnoj Gori se vjeruje da organizacije osoba sa invaliditetom zahtijevaju povlašćen položaj, što je prouzrokovano činjenicom da ljudi nemaju dovoljno informacija i znanja zašto su organizacije osoba sa invaliditetom u neravnopravnom položaju, posebno kada je u pitanju njihov finansijski opstanak. Takođe, Vujačić je saopštila da organizacije osoba sa invaliditetom često nemaju izjednačene kapacitete sa drugim organizacijama i ne mogu biti konkurentne, posebno ne u društvu gdje se organizacije projektno finansiraju. Podsjetila je da Zakon o nevladinim organizacijama definiše obavezu države da finansira njihove projekte i programe, a ne same nevladine organizacije. Međutim, Crna Gora nije to shvatila kao važno pitanje da bi pružala suštinsku podršku radu nevladinih organizacija. Brojne organizacije koje nemaju iskustvo u radu sa osobama sa invaliditetom dobijaju podršku, a one svojim djelovanjem nanose štetu osobama sa invaliditetom. 41. Vlada Crne Gore je izabrala Savjet za brigu o osobama sa invaliditetom u kojem je bio imenovan predstavnik nevladinog sektora koji se makar javno ne deklarise kao osoba sa invaliditetom, nije iz organizacije osoba sa invaliditetom, niti je ta organizacija imala dovoljno iskustva, kao ni ta osoba. To tijelo nije profunkcionisalo. Izvršna direktorica “Udruženja mladih sa hendikepom Crne Gore” je podsjetila da je 42. Vlada Crne Gore bila objavila listu kandidata u kojoj su bili ispoštovani svi predlozi, ali Savjet opet nije formiran. Zbog svega navedenog, često se upućuju kritike od strane međunarodnih organizacija i Evropske komisije.

Izvršna direktorica “Centra za građansko obrazovanje” Daliborka Uljarević smatra da je nevladin sektor u Crnoj Gori odavno preuzeo ključnu ulogu u zaštiti prava marginalizovanih grupa, što je jedan od razloga da građani više vjeruju nevladinim organizacijama nego institucijama. To je i razlog za zabrinutost, jer izostaje rad nadležnih institucija u ovoj oblasti. Jasno je da puno ostvarenje prava osoba sa invaliditetom zavisi od stavova koje građani imaju prema njima. Naglasila je da je zapošljavanje ključno u postizanju samostalnosti osoba sa invaliditetom i samostalnog života, za šta je preduslov finansijska nezavisnost. I sami građani prepoznaju osobe sa invaliditetom kao jednu od najmarginalizovanih društvenih grupa. Poručila je da svi treba da budu svjesni da je neophodno uložiti puno napora u zagovaranju dobrih rješenja kod nadležnih institucija, što je iscrpljujuće i mukotrpno, ali vrijedi ukoliko se na taj način može unaprijediti život makar jedne osobe. U tom procesu civilni sektor treba da djeluje udruženo, jer mnogo više mogu postići zajedno i ako pritisci na nadležne organe budu iz više tačaka.

Službenik za podršku razvoja politika i slobodu kretanja Evropske mreže za samostalni život Kamil Goungor je saopštio da u Crnoj Gori postoje slični problemi kao i u drugim evropskim državama kada su u pitanju prava osoba sa invaliditetom. Naglasio je da oni samo zahtijevaju poštovanje njihovih ljudskih prava, a ne traže nikakva posebna prava. Ocijenio je da ovaj Forum ima veliki značaj, ne samo za Crnu Goru, nego za cjelokupni region u kojem se ulaže puno truda i rada u donošenju zakona kojima se regulišu prava osoba sa invaliditetom. Kada je riječ o uključivanju organizacija osoba sa invaliditetom, ocijenio je da je neophodna uključenost svih kako bi došlo do željenih promjena. Od organizacija osoba sa invaliditetom se često očekuje da pokreću promjene.

Prvog radnog dana održane su dvije panel diskusije na teme “Pitanja zaštite i promovisanje ljudskih prava osoba s invaliditetom prilikom formulisanja i primjene svake politike i svih programa” i “Važnost uključivanja organizacija osoba sa invaliditetom i osoba sa invaliditetom u proces nadgledanja, kreiranja, donošenja, primjene, praćenja i evaluacije politika koje se tiču prava osoba sa invaliditetom”.

Na prvom panel diskusiji uvodničari su bili: Goran Macanović, izvršni direktor “Saveza slijepih Crne Gore”, Elena Kochoska, članica Odbora Evropske mreže za samostalni život i Marina Vujačić, izvršna direktorica “Udruženja mladih sa hendikepom Crne Gore”.

Izvršni direktor “Saveza slijepih Crne Gore” Goran Macanović ocijenio je da se u praksi ne primjenjuju mnoge odredbe Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom. Nedovoljno se primjenjuje obaveza neposrednog i kontinuiranog konsultovanja sa osobama sa invaliditetom posredstvom njihovih organizacija. U Crnoj Gori često izostaje konsultovanje u ranoj fazi kreiranja politika, jer predstavnici osoba sa invaliditetom budu pozvani da učestvuju u nekom procesu koji je pri kraju, kako bi se samo zadovoljila forma, a ne da se suštinski dobije kvalitet od predstavnika ovih organizacija. Macanović smatra da u situacijama kada predstavnici organizacija osoba sa invaliditetom daju predloge, često se dešava da ih institucije ne prihvate, jer predstavnici institucija ih ne razumiju. U praksi predstavnici institucija njihova rješenja i predloge ne prihvataju jer to, po njihovom shvatanju, iziskuje velika finansijska sredstva, što je najčešće bazirano na pretpostavkama pojedinaca, bez neophodnih analiza koje bi potkrijepile tu argumentaciju. Ocijenio je da na zaštitu i promociju prava osoba sa invaliditetom utiču administrativne prepreke i barijere koje institucije predstavljaju ovim osobama. Smatra da organizacije osoba sa invaliditetom treba da prate primjenu politika i sugerišu eventualne izmjene. Zaključio je da u zaštiti i promociji prava osoba sa invaliditetom važnu ulogu ima pokret osoba sa invaliditetom. Jako je važno i nužno da predstavnici osoba sa invaliditetom njihovim učešćem u raznim procesima i u kreiranju i primjeni politika u svim oblastima promovišu pristup zasnovan na ljudskim pravima.

Članica Odbora Evropske mreže za samostalni život Elena Kochoska smatra da se odredbe Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom ne implementiraju. Pojedine odredbe Konvencije je teško implementirati, jer su potrebne systemske, kulturološke, društvene i infrastrukturne promjene. Pod tim promjenama ne podrazumijeva samo arhitektonska rješenja i barijere, već je važno obratiti pažnju na mišljenja, stavove, život i vrijednosti koje kreira zajednica onih koji nemaju invaliditet. Konvencija zahtijeva rehabilitaciju sistema vrijednosti, standarda i to treba da uradi zajednica bez invaliditeta, a ne osobe sa invaliditetom. Prema njenim riječima, ključni cilj koji ova Konvencija propisuje je nezavisan i samostalan život kojim se poštuje autonomija, dostojanstvo, kao i razlika osoba sa invaliditetom. Proces kreiranja javne politike na pitanje invaliditeta gleda kao na nešto zasebno, što je dovelo do podvojenosti u pristupima. Konvencija traži da se jednakost zasniva na principu inkluzivnosti i svi zakoni moraju počivati na tom principu.

Izvršna direktorica “Udruženja mladih sa hendikepom Crne Gore” Marina Vujačić je istakla da u situaciji kada organizacije osoba sa invaliditetom nemaju principe prilikom djelovanja i zagovaranja, ni drugi ih neće cijeniti, niti će uvažavati njihovo mišljenje. To je veoma važno u oblasti zagovaranja ljudskih prava. Predstavnici vlasti moraju konsultovati, pitati i uvažavati osobe sa invaliditetom i organizacije osoba sa invaliditetom. Isto tako predstavnici organizacija osoba sa invaliditetom bi trebalo da raspoložu argumentima u zagovaranju svojih stavova i da ne koriste metode koje su prihvatljivije za drugu stranu. Pojedini rezultati njihovog rada se osjete tek za pet

ili deset godina, ali je važno da se od njih nikad ne odustaje. Takođe, važno je i da sve to bude praćeno dozvoljenim pritiskom, kao i da sve što zagovaraju i traže bude praćeno životnim iskustvima i činjenicama, odnosno argumentima.

Na drugoj panel diskusiji uvodničari su bili Elena Kochoska, članica Odbora Evropske mreže za samostalni život i Marina Vujaćić, izvršna direktorica “Udruženja mladih sa hendikepom Crne Gore”.

Članica Odbora Evropske mreže za samostalni život Elena Kochoska je istakla da države, u skladu sa Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom, imaju obavezu da osmisle mehanizme za monitoring koji moraju biti finansijski nezavisni, uključivati osobe sa invaliditetom i saradivati sa različitim organizacijama osoba sa invaliditetom. Saopštila je da su u Republici Sjevernoj Makedoniji mehanizmi za praćenje dati Ombudsmanu, ali ne kao nezavisna tijela, nego kao tijela u okviru odjeljenja koje funkcioniše u okviru institucije Ombudsmana. Smatra da kadar koji tu radi ne posjeduje adekvatno znanje o Konvenciji. Zaključila je da četiri godine na papiru imaju mehanizam za monitoring koji u praksi ne funkcioniše. Istakla je da države moraju da finansiraju organizacije koje se bave zagovaranjem, praćenjem i monitoringom, jer taj proces zahtijeva dosta energije, vještine i obrazovanje. U regionu Zapadnog Balkana ne postoje pozitivna iskustva u ovoj oblasti i države ne finansiraju monitoring.

Izvršna direktorica “Udruženja mladih sa hendikepom Crne Gore” Marina Vujaćić je saopštila da je nezamislivo govoriti o bilo kakvom praćenju politika ukoliko ne postoje kvalitetni izvještaji o sprovođenju javnih politika, uključujući nezavisne izvještaje. Podsjetila je da je “Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore” pripremlilo mnoge izvještaje iz sjenke, a prvi značajan izvještaj bio je Alternativni izvještaj o sprovođenju Konvencije UN o pravima lica sa invaliditetom koji su podnijeli Komitetu 2017. godine. Naglasila je da su im članovi Komiteta saopštili da je to jedan od najkvalitetnijih izvještaja koji su dobili. Ocijenila je da su ti izvještaji važni, jer se kasnije mogu koristiti kao mehanizam za zagovaranje i druge aktivnosti kako u okviru organizacija, tako i u okviru javnog djelovanja.

Drugog radnog dana, 27. januara 2023. godine održane su dvije panel diskusije.

Na panel diskusiji na temu “Definisanje reprezentativnosti organizacija osoba sa invaliditetom” uvodničari su bili Dejan Tmušić, predsjednik “Udruženja paraplegičara Cetinje”, Marica Mirić, članica Odbora Evropskog foruma osoba sa invaliditetom i Goran Macanović, izvršni direktor “Saveza slijepih Crne Gore”.

Predsjednik “Udruženja paraplegičara Cetinje” Dejan Tmušić saopštio je da su pažljivom analizom došli do zabrinjavajućih podataka koji pokazuju veliku nesrazmjernost između određenih organizacija koje zastupaju određenu vrstu invaliditeta u odnosu na druge organizacije. Veliki problem predstavljaju organizacije koje u svom statutu nemaju prioritet zaštitu prava lica sa invaliditetom i njihovo članstvo ne čine osobe sa invaliditetom, čime se obesmišljavaju proklamovana načela i norme iz Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom. Istakao je da rješavanje pitanja reprezentativnosti organizacija osoba sa invaliditetom i uređenje odnosa države prema osobama sa invaliditetom vidi u usvajanju akta, koji je ranije inicirao izvršni direktor “Saveza slijepih Crne Gore” Goran Macanović. Tmušić smatra da bi zakonskim uređenjem ove oblasti država na ravnopravan i ravnomyeran način definisala odnose i garantovala ravnomyernu zastupljenost svih vrsta invaliditeta. Takođe, smatra da bi zakonom trebalo definisati i osnivanje Savjeta za podršku osobama sa invaliditetom.

Članica Odbora Evropskog foruma osoba sa invaliditetom Marica Mirić je istakla da osobe sa invaliditetom treba same da donose odluke i prihvataju odgovornost za iste. Saopštila je da osobe sa invaliditetom mogu i moraju same da odlučuju sa kim će da žive, kako će da se školuju i gdje će da rade. Smatra da bi u Crnoj Gori trebalo da postoji reprezentativno tijelo koje će predstavljati osobe sa invaliditetom i boriti se za njihova prava. S tim u vezi, informisala je da u Hrvatskoj imaju Komisiju za osobe sa invaliditetom u kojoj je polovina članova iz nevladinog sektora, ali uloga tog tijela nije previše značajna i vidljiva. Takođe, mišljenja je da bi bilo važno da u nacionalnom parlamentu osobe sa invaliditetom imaju svog predstavnika, odnosno poslanika, jer oni u Hrvatskoj imaju takvo iskustvo koje se u praksi pokazalo veoma dobrim. Zaključila je da organizacije osoba sa invaliditetom treba da budu partneri sa državom, jer će jedino tako biti reprezentativne.

Izvršni direktor “Saveza slijepih Crne Gore” Goran Macanović je istakao da reprezentativnost organizacija osoba sa invaliditetom nije važna samo zbog finansiranja. Smatra da je veoma bitno da se jasno definiše šta su organizacije osoba sa invaliditetom, a šta organizacije roditelja djece sa invaliditetom. Reprezentativnost organizacija osoba sa invaliditetom treba urediti i uskladiti sa Konvencijom Ujedinjenih nacija o pravima osoba sa invaliditetom, kako bi država na ravnopravan i ravnomjerman način definisala odnose i garantovala ravnomjernu zastupljenost svim vrstama invaliditeta.

Na panel diskusiji na temu “*Samostalni život i uključenost u zajednici*” **uvodničari su bili Samir Guberinić, izvršni direktor “Udruženja za podršku osobama sa invaliditetom Bijelo Polje”, Kamil Goungor, službenik za podršku razvoja politika i slobodu kretanja Evropske mreže za samostalni život i Marina Vujačić, izvršna direktorica “Udruženja mladih sa hendikepom Crne Gore”.**

Izvršni direktor “Udruženja za podršku osobama sa invaliditetom Bijelo Polje” Samir Guberinić je saopštio da je jedna od rijetkih osoba sa invaliditetom koja je ostvarena u više segmenata života s obzirom da je završio Pravni fakultet, radi, oženjen je i otac je četvoro djece. Ukazao je da su se servisi podrške za osobe sa invaliditetom od strane države sveli samo na radnog asistenta, a personalnog asistenta putem projekata obezbjeđuju pojedine nevladine organizacije. Zaključio je da država mora pružati više servisa podrške za osobe sa invaliditetom i obezbijediti stalnost tih servisa.

Službenik za podršku razvoja politika i slobodu kretanja Evropske mreže za samostalni život Kamil Goungor smatra da samostalni život znači da treba obezbijediti iste mogućnosti i isti stepen samoopredjeljenja osobama sa invaliditetom i licima bez invaliditeta. Samostalni život je jedini put koji osobe sa invaliditetom treba da imaju u zajednici. Važno je da svi mogu birati gdje i sa kim žele da žive i da dobiju podršku i asistenciju.

Izvršna direktorica “Udruženja mladih sa hendikepom Crne Gore” Marina Vujačić je istakla da ukoliko ne postignu ciljeve i principe samostalnog života onda će biti besmisleno sve drugo što rade i neće imati dobre rezultate i ishode. Govoreći o situaciji u Crnoj Gori i podršci države osobama sa invaliditetom, saopštila je da situacija nije zadovoljavajuća ni kad je u pitanju zakonski okvir, a još manje kada je riječ o primjeni zakona. Propisi u brojnim oblastima još uvijek definišu prava osoba sa invaliditetom po modelu milosrđa, kao pristupa koji se dominantno koristi, a ne po modelu ljudskih prava. U Crnoj Gori se još uvijek smatra da su osobe sa invaliditetom trošak i da skupo koštaju državu. Istakla je da istraživanja potvrđuju da je mnogo jeftinija personalna asistencija i život u zajednici, nego bilo koji sistem koji podrazumijeva institucionalizaciju, navodeći da se taj pojam usko posmatra kao boravak u instituciji, ali ne i kao uskraćivanje mogućnosti izbora i u sopstvenom domu. Saopštila je da Crna Gora tek sada

priprema Strategiju deinstitucionalizacije na osnovu preporuka Komiteta UN o pravima lica sa invaliditetom iz 2017.

Forum za razmjenu iskustava crnogorskih i evropskih organizacija osoba sa invaliditetom je organizovan u sklopu programa OCD u Crnoj Gori – od osnovnih usluga do oblikovanja politika – M’BASE koji sprovodi “Centar za građansko obrazovanje” u partnerstvu sa Njemačkom fondacijom Friedrich Ebert, NVO “Centar za zaštitu i proučavanje ptica Crne Gore” i NVO “Politikon mreža”. Projekat finansira Evropska unija, a kofinansira Ministarstvo javne uprave.

SEKRETAR ODBORA

Slava Burić

PREDSJEDNIK ODBORA

Jovan Jole Vučurović